

EGY MERÉSZ VÁLLALKOZÁS MINT KÉNYSZERHELYZET

ÍRTA: [NAGY ÁRON](#) - 2001-09-01

([Eörsi István: Utasok a senkiföldjén. Jóbok könyve](#), Palatinus kiadó, 1998, 197 oldal, 1200 Ft.)

Merész vállalkozás a „senkiföldjé”-nek megközelítése, de megtörténhet, hogy elkerülhetetlen. Nem kell messze mennünk, sőt, sehová sem kell, hogy megoldhatatlan problémába ütközzünk. Ha erről utólag másként gondolkodunk is, annak örvendhetünk, hogy valamiként mégis szóba jöhetett. A téma ürügyén természetesen nem lehet megkerülni az első Szövetségi forrást.

EÖRSI ISTVÁN

Utasok

a senkiföldjén

JÓZSEF KONNYE

A Jób könyve drámai kísértés története, amely két szintéren zajlik. Jób mit sem tud Isten és a sátán „fenti” párbeszédeiről, és épp ebben van életének „lenti” drámája. Ez a dramaturgiai helyzet teszi lehetővé a „miért” és „meddig” kérdések áradatát. A mindenkori olvasó azonban teljes bizonyossággal tudja, hogy Jób ártatlan. Ez megfelelő terep, hogy az etikai zűrzavart szemügyre vegyük, hogy a kérdezés történetére hallgassunk, hiszen tudjuk, Jób a hozzá nem méltó csapásokat szenved. Megszokott, és felháborítóan szokatlan közeg. A mindenhatóság és jóság hogyan fér meg így egymással? Hol az Isten? Nem csak az a kérdés, hogy a Jób könyvében mi történik, hanem, hogy milyen eszmetörténeti jelenségek csatlakoznak hozzá.

Nagy és „igen keserű (az) individuum fölött álló tapasztalatok tárháza” (**Buber**), főleg az ártatlan szenvedő problematikáját tekintve. Jób személy és típus: ezért kezdődhet az *Utasok a senkiföldjén* 1944-es történettel. A senkiföldje ott van, ahonnan a feloldhatatlan paradoxonok szivárognak az ártatlan az ártatlan szenvedő elméjébe, mintegy megtámadván azt az etikai világot, amelyet hinni vélt. A senkiföldjén csak a kétségbeesés (költészete) lehetséges, és a senkiföldje csak addig tart, amíg a kérdezés meg nem szűnik. Addig lehet kapcsolatban lenni a senkiföldjével, ameddig viszonyulunk hozzá. Ez Jób drámájának is sarkalatos pontja: a hamuban ülő Jób mindvégig cselekvő marad. Nem véletlen, hogy e viszonyulásnak megfelelően **Eörsi István** végigköveti a jóbi stációkat: fejezeteit *A kétségbeesett Jóbhoz*, és *Az ironikus Jóbhoz* címezi. A senkiföldjén csak az a kétségtelen, hogy minden kétséges, még akkor is, ha a „hit akaratos görcse” tartaná meg. Kikerülhetetlen, hogy **C. G. Jung** is szóba kerüljön, aki kijelenti, hogy az isten maga antinomikus természetű fenomén. Ezzel szemben maga az ártatlanul szenvedő, etikai világában fölülmúlja az istent (*Válasz Jób könyvére*). **René Girard** Jóbra mint bűnbakra összpontosít. Ez részben helyes, hiszen épp azért lehet ő bűnbak, mert ártatlan. Ezzel szemben Oidipus nem tölthetné be ezt a szerepkört, mert híján van ennek az ártatlanságnak. Igaz, hogy ő maga indítja el az igazságkeresés gépezetét, hogy végül magára mutasson. Jób vigasztalóiról csak annyit, hogy retorikájukat érvhordozó fegyverként használják ellene, mégpedig azért, hogy bűnt fedezzenek fel múltjában. Reményük szerint így lehet megvédeni a genetikusan emberismeretből származó bűnbánati lelkületet a teljes felbomlástól...

A *Közjáték* rövidsége ellenére a legaggasztóbb problémát hozza. Elképzelhető-e Jób a haláltáborokban? „Az élni akarók elkerülték azokat, akiknek személyiségük előbb halt meg, mint ők maguk” – idézi **Eörsi** -, és eszerint a Jób-történet a teljes pusztulással be is fejeződik. Valóban: ehhez csak utólagos és banális kommentárok fűzhetők. A Seol élettelen „lézengése” felfoghatatlan. Minden megközelítési kísérletnek ellenáll. Egyenes következmény: (világnézeti) összeomlás lenne.

Az (ön)sors bemutatására a válasz az ironia, és olyan önironia is lehet, ami önmagában mutatja fel a bűnt, azaz egy olyan jellegzetesen ironikus/kételkedő ember eszmetörténetének végiggondolása, mint **Heinrich Heine**-é. A könyv szerzője a költőt képzeletének üregében keresi fel. A „*matrac-sír*” lakóját, – akárcsak **William Blake**-et – a démoni paródia légköre övezi. A különösen nyugtalanító ellentmondások összhangban vannak a jungi antinómia képzeletével: felmerülhet a kérdés, hogy a szent és világi ihlet nem választható el egymástól olyan élesen, mint ahogyan azt gondolnánk. Kívülállóként, első szám harmadik személyben beszél magáról: ez az ironikus ember/profetikus költő viszonyulása a saját sorsához. Ha a mítosz azt közvetíti, amit a társadalomnak tudnia kell, akkor ezt az ironikus mítoszt is tudomásul kell vennie. Az ironikus ember által megteremtett isten arra jó, hogy megválaszolhatatlan kérdésekkel ostromolja azt. Nem véletlen, hogy **Dosztojevszkij** alakjai is színre léphetnének, már csak akkor is, ha arra gondolunk, hogy elsőként emelte irodalmi téma rangjára magát a

„betegséget”. Ők jelenségek, éppen azért, mert a lélektani realizmus valóságai és utánozhatatlanjai.

Voltaképpen a Jób-problematika azért veszélyes, mert nem esztétikai, mert hajlunk arra, hogy az etikai zűrzavarra ébredvén a gonoszság vádját Istenre, vagy az emberre hárítsuk. Ez széttörné a bűnbánati lelkületet, azaz saját létezésünket bánánk meg. Ha megbánjuk létezésünket, teljesen mindegy, hogyan gondolkodunk és viselkedünk? Ezért veszélyes ez a téma, mert talán a legdrámaibban kifejtett kísértéstörténetről van szó, és a jó és rossz egy fán terem? A bűnössé válást mégis megelőzi a teremtettség minősége? Hogy is van ez? Minden másképp lenne, mint egyébként?

Nagy Áron